

Kateryna Bagatska
*Doctor of Economic Sciences, Docent,
Professor at the Department of Business Economics and Finance
State University of Trade and Economics*

Багацька К.В.
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та фінансів підприємства
Державного торговельно-економічного університету*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-530-3-5>

MUNICIPAL-OWNED ENTERPRISES CORPORATIZATION: CHALLENGES AND PROSPECTS

КОРПОРАТИЗАЦІЯ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Комунальні підприємства (КП), які має фактично кожна територіальна громада в Україні, протягом останнього десятиріччя привертають увагу як представників органів місцевого самоврядування, так і дослідників. Причиною є те, що бюджетна децентралізація, започаткована в 2015 році, призвела до зростання фінансової спроможності громад, наслідком чого стало зростання бюджетного фінансування комунальних підприємств. Проте збільшення фінансування не призвело до підвищення економічної ефективності КП, про що свідчать дослідження [1; 2].

Однією з багатьох причин низької ефективності КП є безпосередньо організаційно-правова форма, яка була закріплена в Господарському кодексі України і по факту залишилась рудиментом планової радянської економіки, де звісно не було передбачено сучасних засад корпоративного управління. Часткові спроби внести сучасні управлінські практики в діяльність комунальних підприємств, які передбачали можливість (але не обов'язок) створювати наглядові ради, проведення незалежних аудитів, обов'язок оприлюднювати фінансову звітність, впровадження антикорупційних практик тощо не дали бажаного ефекту. Пандемія Covid-19 і послідуєчне повномасштабне вторгнення росії на територію України стали тими форс-мажорними обставинами, які загалом суттєво погіршили стан тих КП, що залишились і працюють на території, контрольованій Україною.

Обмежені фінансові можливості громад, спричинені змінами в їх бюджетному фінансуванні, брак працівників, суттєве зростання навантаження на комунальний сектор громад, які найбільше потерпають від ворожих обстрілів і воєнних дій, критичний брак власних фінансових ресурсів у держави – все це створило передумови до необхідності якнайшвидшого реформування комунального господарства.

На початку 2025 р. було прийнято Закон України № 6013 «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період», де перехідним періодом визнано 7 років з дня набрання чинності. Цим Законом зокрема передбачено корпоратизацію державних і комунальних підприємств і перетворення їх на господарські товариства. У разі неможливості належної комерціалізації КП передбачено перетворення його на некомерційне господарське товариство. Також Закон передбачає інвентаризацію та внесення їхнього майна до статутних капіталів АТ або ТОВ та транспарентне управління через електронні системи «Прозорро». Ця реформа має сприяти підвищенню прозорості, інвестиційної привабливості та інтеграції в міжнародні

економічні стандарти [3], крім того, вона є однією з вимог Ukraine Facility Plan і наближає Україну до стандартів ОЕСР, які пропагують корпоратизацію державних і комунальних підприємств.

Серед фінансових наслідків пропонованого перетворення комунальних підприємств на господарські товариства можна відмітити як безумовно позитивні, так і проблемні, які потребують додаткового нормативного врегулювання.

Так, до позитивних наслідків можна віднести виникнення потенційних можливостей у громади отримувати прибутки від капіталу, а не лише від використання активів КП. Якщо КП перетвориться у акціонерне товариство, то у підприємства з'явиться можливість залучати приватний капітал через емісії акцій. Багаторічний зарубіжний досвід функціонування муніципальних корпорацій зі змішаною формою власності (муніципальний і приватний капітал) доводить, що така форма власності і організаційна форма є ефективнішими порівняно з унітарними муніципальними підприємствами, які теж існують в деяких країнах ЄС [4]. Не акціонерна форма господарювання – ТОВ, також дозволяє залучати приватних співвласників через збільшення статутного капіталу.

Наступним позитивним наслідком корпоратизації КП є розширення інвестиційних, зокрема грантових можливостей. На комунальне підприємство досить важко безпосередньо завести міжнародні грантові кошти, бо часто грантодавцям така форма господарювання не є зрозумілою, а отже є тією, яка несе суттєві ризики. Тому гранти на модернізацію матеріальної бази та на розвиток комунальних підприємств як правило залучаються або на громаду, або на агенції економічного розвитку чи інші супутні громадські організації, які залишають собі частину фінансування. Корпоратизація дозволить отримувати кошти безпосередньо на підприємство, а також суттєво розширити і сам перелік грантових можливостей.

Зростання підзвітності і прозорості корпоратизованих КП. Закон зобов'язує обов'язково оприлюднювати не лише результати закупівель на «Прозорро», а і проводити закупівлі. Станом на зараз більшість КП не є Замовниками в розумінні Закону «Про публічні закупівлі», що порушує підзвітність і підвищує ризик зловживань. Також новим законом передбачається прозоре здійснення всіх майнових операцій через державні електронні торги «Прозорро. Продажі». Зберігається вимога обов'язкового оприлюднення фінансової звітності. Зауважимо, що під час війни така транспарентність на нашу думку несе суттєві інформаційні ризики. Тому дотримання цих вимог потребує створення системи захисту даних, що мінімізує доступ до інформації ворожим агентам.

Затвердження фінансового плану реорганізованого КП його наглядовою радою замість відділу чи департаменту Органу місцевого самоврядування, а також обов'язковість проведення незалежного аудиту КП та оприлюднення його висновків має на меті покращити якість фінансового контролю за діяльністю підприємства через підвищення професійного рівня цього контролю [5].

Серед викликів реорганізації КП передусім слід назвати заборону прямого бюджетного фінансування господарських товариств. Доцільність прямої фінансової підтримки КП є болючим питанням в багатьох громадах. Новий Закон дозволяє вирішити лише частину з них. Для вирішення питання бюджетного фінансування необхідно приймати зміни до бюджетного законодавства, зокрема до Бюджетного та Податкового Кодексів [6]. Брак кваліфікованих кадрів для роботи в наглядових радах реорганізованих КП, можливий брак ресурсів і фахівців для ефективного менеджменту і контролю також є суттєвими викликами, особливо в малочисельних громадах.

Проте тривалий перехідний період (до 7 років за окремими положеннями закону), а також висока гнучкість характеру корпоратизації КП порівняно з державними

підприємствами мають полегшити хід реформи і врешті підвищити ефективність діяльності комунальних підприємств і зробити їх ключовими учасниками повоєнного відновлення країни.

Література:

1. Багацька К., Блакита Г., Мельничук О., Пашкуда Т., Міщенко А. Вплив бюджетного фінансування на ефективність діяльності комунальних підприємств: досвід Києва. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2023. № 3 (50). С. 116–126. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.50.2023.4060>
2. Багацька К., Блакита Г., Мельничук О., Пашкуда Т., Міщенко А. Вплив бюджетного фінансування на ефективність діяльності комунальних підприємств: досвід Києва. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2023. № 3 (50). С. 116–126. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.50.2023.4060>
3. Сфімов О. Що зміниться для державних і комунальних підприємств після скасування Господарського кодексу. *7eminar*. 14.01.2025 URL: <https://7eminar.ua/news/3918-verhovnagrada-skasuvava-gospodarskii-kodeks-ukrayini>
4. Voorn B., Genugten M.L., Thiel S. The efficiency and effectiveness of municipally owned corporations: a systematic review. *Local Government Studies*. 2017. Vol. 43. No. 5. P. 820–841. DOI: <https://doi.org/10.1080/03003930.2017.1319360>
5. Скасування ГКУ та перетворення державних і комунальних підприємств – Закон прийнято. *Liga Zakon*. 11. 2024. URL: https://buh.ligazakon.net/news/233224_skasuvannya-gku-ta-peretvorennya-derzhavnikh-komunalnikh-pdprimstv--zakon-priynyato
6. Скасування Господарського кодексу: наслідки для державних та комунальних підприємств. *7eminar*. 15.11. 2024. URL: <https://7eminar.ua/news/2173-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-naslidki-dlya-derzavnix-ta-komunalnix-pidprijemstv?page=3>